

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI - SERIA DREPT

Reluarea procedurii de cameră preliminară - observații legate de dispozițiile art. 386¹ din Codul de procedură penală**Lect. univ. dr. Luminița Criștiu-Ninu***Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București***Lect. univ. dr. Radu Slăvoiu***Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București*

Rezumat: *Prezentul studiu vizează instituția reluării camerei preliminare, recent introdusă în legislația procesual penală. Autorii analizează o serie de probleme controversate care pot decurge din reglementare, referitoare, spre exemplu, la sfera ipotezelor în care se poate dispune reluarea camerei preliminare, instanțele care pot lua o asemenea decizie și căile de atac ce pot fi exercitate împotriva unei atare dispoziții. Articolul are în vedere inclusiv unele hotărâri judecătorești pronunțate deja în materie, propunând totodată și soluții asupra unor chestiuni cu privire la care reglementarea este lacunară.*

Cuvinte cheie: *camera preliminară, reluare, nulitate absolută.*

Reopening of the preliminary chamber procedure - observations on the provisions of Article 386¹ of the Criminal Procedure Code

Abstract: *This study focuses on the institution of reopening the preliminary chamber, recently introduced into criminal procedural legislation. The authors examine a series of controversial issues that may arise from this regulation, such as the scope of scenarios in which the reopening of the preliminary chamber may be ordered, the courts authorized to make such decisions, and the remedies available against such rulings. The article also considers certain judicial decisions already issued on the matter, while proposing solutions to address issues where the legislation is incomplete.*

Key words: *preliminary chamber, reopening, absolute nullity.*

I. INTRODUCERE

Instituția camerei preliminare, introdusă în legislația noastră la data de 1 februarie 2014, a urmărit ca rezolvarea chestiunilor ce țin de legalitatea trimiterii în judecată, legalitatea actelor de urmărire penală și a administrării probelor de către organele de urmărire penală să se realizeze înainte de judecată, asigurându-se premisele pentru soluționarea cu celeritate a cauzei în fond.

Instituția a avut nevoie de un lung proces de asimilare, care nu este încă finalizat, întrucât, pe măsura evoluției practicii judiciare, s-au deschis în permanență noi perspective

asupra problematicei camerei preliminare. În demersul de „așezare” a instituției și a conceptelor cu care operează s-a resimțit un efort conjugat și lăudabil al tuturor profesioniștilor dreptului implicați în actul de justiție penală.

Noutatea conceptului și imperfecțiunile inerente de legiferare au făcut necesare, în vederea interpretării unitare a dispozițiilor legale ce reglementează camera preliminară, intervenții repetate ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, pe calea mecanismelor obligatorii de unificare a practicii judiciare, precum și ale Curții Constituționale, care, în mai multe rânduri, a sancționat și reconfigurat această instituție. Una dintre deciziile cu impact semnificativ a fost Decizia Curții Constituționale nr. 88/2019¹, prin care s-a constatat că dispozițiile art. 281 alin. (4) lit. a) raportat la art. 281 alin. (1) lit. f) C.proc.pen. sunt neconstituționale.

Dispozițiile legale sancționate, cuprinse în art. 281 alin. (4) lit. a) C.proc.pen., prevedeau că încălcarea dispozițiilor din alin. (1) lit. f) al aceluiași articol (referitoare la asistarea de către avocat a suspectului sau inculpatului, precum și a celorlalte părți și persoanei vătămate, atunci când asistența juridică este obligatorie) trebuie invocată până la încheierea procedurii în camera preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare. Curtea Constituțională a reținut că prin instituirea unui termen înăuntrul căruia se poate invoca excepția nulității absolute în cazul neasistării de către apărător în procedura camerei preliminare, atunci când asistența este obligatorie, legiuitorul goleşte de conținut dreptul fundamental la apărare, iar sancțiunea nulității absolute este lipsită de eficiență.

În expunerea de motive a Legii nr. 201/2023², adoptată în vederea punerii în acord cu legea fundamentală a mai multor dispoziții procesual penale declarate neconstituționale (între care și cele prevăzute de art. 281 C.proc.pen.), a fost menționată, pe lângă Decizia Curții Constituționale nr. 88/2019, și Decizia Curții Constituționale nr. 302/2017³ referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 281 alin. (1) lit. b) C.proc.pen. Prin această ultimă decizie s-a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 281 alin. (1) lit. b) C.proc.pen., care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională. Asupra acestui aspect vom reveni.

Ca urmare a modificărilor operate prin Legea nr. 201/2023, dispozițiile art. 281 C.proc.pen. prevăd, în prezent, că încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) lit. a), b), c) și d) poate fi invocată în orice stare a procesului, iar încălcarea dispozițiilor legale prevăzute de alin. (1) lit. b¹), e) și f) poate fi invocată fie până la închiderea procedurii de cameră preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, fie în orice stare a procesului, dacă încălcarea a intervenit în procedura camerei preliminare sau în cursul judecării.

În același timp, prin Legea nr. 201/2023 au fost introduse și dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., cu denumirea marginală „*Reluarea procedurii de cameră preliminară*”, care prevăd: „*Dacă în cursul judecării se constată nulitatea absolută a procedurii de cameră preliminară, instanța, prin încheiere, desființează actul prin care s-a dispus începerea judecării și stabilește limitele în care procedura va fi reluată, încheierea fiind supusă*

¹ Publicată în M. Of. nr. 499 din 20 iunie 2019.

² Publicată în M. Of. nr. 618 din 6 iulie 2023.

³ Publicată în M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017.

contestației în condițiile art. 425¹⁷. Prin aceste dispoziții, legiuitorul a admis în mod explicit posibilitatea cenzurării de către instanța de judecată, în anumite cazuri și condiții, a procedurii camerei preliminare. Un asemenea mecanism nu a fost prevăzut în dispozițiile legale anterioare, deși un raționament interpretativ în sensul aplicării sale putea fi dedus, implicit, din modul de configurare a regimului general al nulităților absolute, căci dispozițiile art. 281 alin. (3) C.proc.pen. prevedeau și anterior că încălcarea normelor legale prevăzute de art. 281 alin. (1) lit. a)-d) poate fi invocată în orice stare a procesului. Or, în aceste condiții, este legitimă întrebarea dacă nu cumva și anterior modificărilor legislative instanțele fondului (primă instanță și apel) ar fi putut amenda procedura de cameră preliminară, dacă ar fi constatată că aceasta a fost afectată de cazurile de nulitate anterior menționate. Totuși, în lipsa unei sancțiuni exprese prevăzute de lege, reluarea procedurii de cameră preliminară printr-o dispoziție dată în cursul judecății a fost o soluție acceptată doar în cazuri izolate.

Cu titlu de exemplu, în practica anterioară Legii nr. 201/2023, prima instanță de judecată a dispus reluarea procedurii de cameră preliminară întrucât a constatat încălcarea, în camera preliminară, a unor dispoziții legale prevăzute de lege sub sancțiunea nulității absolute, și anume cele referitoare la compunerea completului de judecată [art. 281 alin. 1 lit. a) C.proc.pen.], reținând că nulitatea absolută în acest caz poate fi invocată, potrivit art. 281 alin. (3) C.proc.pen., în orice stare a procesului⁴. Instanța superioară a avut însă o altă opinie și a desființat încheierea primei instanțe, motivând în esență prin aceea că nu este admisibilă constatarea, în faza de judecată, a unor eventuale nulități absolute ale încheierilor definitive din etapa camerei preliminare, întrucât acestea din urmă nu pot fi desființate decât în căile de atac prevăzute expres de lege. De asemenea, instanța de control a reținut că niciuna din nulitățile absolute prevăzute de art. 281 alin. (1) lit. a)-d) C.proc.pen., care sunt de natură să afecteze legalitatea hotărârilor judecătorești, nu ar putea fi constatată decât într-una din căile de atac prevăzute de lege, fiind îndeobște cunoscut că hotărârile judecătorești nu pot fi desființate decât în căile de atac exercitate împotriva lor, iar în cazul de față fiind vorba de hotărâri judecătorești definitive, acestea nu pot fi desființate decât în căile extraordinare de atac, or, în cauză, prima instanță nu fusese investită cu o asemenea cale extraordinară de atac⁵.

Caracterul definitiv al încheierii pronunțate de judecătorul de cameră preliminară într-o fază procesuală autonomă a constituit o rezervă serioasă pentru instanțele de judecată din fond și apel în a sancționa încălcarea legii sub orice formă în procedura de cameră preliminară, conturându-se opinia majoritară potrivit căreia aceste încălcări vor rămâne nesancționate deoarece încheierea prin care s-a dispus începerea judecății, rămasă definitivă, se bucură de autoritate de lucru judecat și obligă la respectarea ei. În același timp, s-a reținut că eventualele critici referitoare la procedura de cameră preliminară nu puteau fi analizate decât pe calea contestației, potrivit art. 347 C.proc.pen.⁶.

A existat și o opinie minoritară, conturată jurisprudțial, în sensul că este posibilă în cursul judecății (chiar în apel) cenzurarea procedurii de cameră preliminară, pentru cazurile de nulitate absolută expres prevăzute de lege, cu consecința trimiterii cauzei spre rejudecare

⁴ Trib. Prahova, încheierea din 27.10.2020 pronunțată în dosarul nr. 331/1/2020, nepublicată.

⁵ C. Ap. Ploiești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, decizia penală nr. 167/09.02.2021, nepublicată.

⁶ În acest sens: C. Ap. Galați, Secția penală, decizia penală nr. 897/A/27.09.2016; C. Ap. Iași, Secția penală, decizia penală nr. 714/28.10.2016 (ambele disponibile pe www.portal.just.ro).

din această etapă. Astfel, în jurisprudență⁷ s-a dispus desființarea sentinței primei instanțe și trimiterea cauzei spre rejudecare, cu reluarea procesului din faza camerei preliminare, deoarece în încheierea prin care s-a dispus începerea judecării fusese omisă indicarea unuia dintre inculpații trimiși în judecată, astfel încât singurul remediu pentru restabilirea legalității și desfășurarea judecării în cadrul procesual reglementat de lege a fost ca procesul penal să se reia din faza de cameră preliminară. În plus, instanța de apel a reținut și existența cazului de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. d) C.proc.pen., lipsa concluziilor procurorului fiind asimilată cu neparticiparea acestuia la judecată. Într-o altă speță⁸, instanța de apel a trimis cauza spre rejudecare, dispunând de asemenea reluarea procedurii din etapa camerei preliminare, întrucât a apreciat că încadrarea juridică a faptei nu este cea pentru care inculpatul fusese condamnat în primă instanță, lovire prevăzută de art. 193 alin. (2) C.pen., ci o alta, de tentativă la omor prevăzută de art. 32 raportat la art. 189 lit. f) cu aplicarea art. 199 C.pen., pentru care competența materială de judecată aparține tribunalului, și nu judecătoriei; prin urmare, s-a constatat că în cauză atât procedura de cameră preliminară cât și judecata în primă instanță au fost efectuate de o instanță necompetentă material.

În raport de cele anterior expuse, se poate trage concluzia că reglementarea nou introdusă a fost necesară pe fondul unei practici judiciare neunitare, conturată în special din cauza lipsei din legislație a unui mecanism sancționatoriu expres pentru situațiile în care procedura de cameră preliminară este viciată de nulități absolute.

II. CHESTIUNI CONTROVERSATE ÎN APLICAREA INSTITUȚIEI

Dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. – deși necesare, după cum am arătat anterior – prezintă însă o serie de carențe și ridică unele probleme de interpretare care pot avea un impact serios asupra aplicării practice a instituției.

În cele ce urmează vom încerca să analizăm o parte dintre acestea.

a) Există o incompatibilitate a completului de primă instanță în aplicarea dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen.?

Această problemă este generată de împrejurarea că, în cele mai multe situații, judecata în primă instanță se desfășoară de către același judecător care a îndeplinit și funcția de cameră preliminară⁹. Discuția se păstrează și pentru completul de primă instanță de la Înalta Curte de Casație și Justiție, întrucât, în aceste dosare, procedura de cameră preliminară se derulează în fața unuia dintre membrii respectivului complet.

În opinia noastră, dacă nulitatea absolută a procedurii de cameră preliminară se invocă în fața primei instanțe, chestiunea incompatibilității judecătorului s-ar putea pune în raport de dispozițiile art. 64 alin. (3) și art. 64 alin. (1) lit. f) C.proc.pen.

Referirea la cazul prevăzut de art. 64 alin. (3) C.proc.pen. se fundamentează pe însăși *substanța* instituției reglementate prin art. 386¹ C.proc.pen. Desigur, reluarea camerei preliminare nu este nominalizată de legiuitor printre căile de atac, fiind de altfel plasată în

⁷ C. Ap. București, Secția a II-a penală, decizia penală nr. 82A/22.01.2016, nepublicată.

⁸ C. Ap. București, Secția I penală, decizia penală nr. 1022/A/16.06.2016, disponibilă pe www.rolii.ro.

⁹ Desigur, sunt posibile și ipoteze de excepție, când judecătorul de cameră preliminară nu devine judecătorul fondului întrucât între timp se pensionează, promovează la o instanță superioară etc.

cuprinsul capitolului privitor la „judecata în primă instanță”, ceea ce ne-ar putea atrage critici în sensul că recurgem la o extrapolare nejustificată a situațiilor de incompatibilitate. Credem însă că ar trebui observată caracteristica fundamentală a reluării camerei preliminare: este vorba despre un mecanism care permite *anularea unei hotărâri definitive, trecerea peste conceptul puterii de lucru judecat și reîntoarcerea cauzei într-un ciclu procesual anterior judecării de primă instanță*. Or, tocmai aceasta este una dintre trăsăturile definitorii ale căilor extraordinare de atac, căci, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, „calea de atac extraordinară promovează o etapă procesuală distinctă a judecării [...]; aceste etape de judecată sunt în afara ciclului procesual ordinar al procesului penal; ele produc însă efectul, în cazul admiterii lor, de a se readuce cauza în ciclul ordinar, cum ar fi judecata în primă instanță sau în apel”¹⁰, respectiv „provoacă o amplificare în desfășurarea procesului penal, dincolo de limita ordinară a acestui proces, dar în vederea readucerii lui înăuntrul acestei limite prin eventuala rejudecare”¹¹.

Mai mult, cazurile de nulitate absolută care ar putea atrage desființarea încheierii definitive de începere a judecării constituie vicii de procedură (*error in procedendo*) care, dacă ar fi incidente în cursul judecării, ar reprezenta tot atâtea motive pentru exercitarea unor căi extraordinare de atac împotriva hotărârilor definitive de fond: greșita compunere a completului de apel, lipsa procurorului sau inculpatului, dacă participarea lor era obligatorie, ca și lipsa asistenței juridice obligatorii pentru inculpat sunt ipoteze care permit contestația în anulare, iar necompetența materială sau personală a instanței inferioare fundamentează recursul în casație. Și contestația în anulare și recursul în casație sunt recunoscute drept căi de atac de anulare, același efect producându-se și în ipoteza admiterii unei cereri întemeiate pe dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen.

Toate aceste argumente ne determină să apreciem că, în esența sa, cererea de reluare a procedurii de cameră preliminară, deși reglementată ca un incident în cursul judecării de primă instanță, are în realitate natura juridică a unei căi extraordinare de atac față de încheierea definitivă prin care judecătorul de cameră preliminară a dispus începerea judecării.

În materia căilor extraordinare de atac, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii a pronunțat Decizia nr. 32/2019¹², prin care s-a stabilit că „judecătorul care a participat la judecarea unei cauze nu poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale extraordinară de atac, în etapa admisibilității în principiu (contestație în anulare, revizuire și recurs în casație)”. În condițiile în care judecătorul unei cauze în ciclul ordinar nu doar că este incompatibil pentru judecarea propriu-zisă a căii extraordinare de atac¹³, dar nu poate participa nici măcar la admisibilitatea în principiu, etapă al cărei rol este doar acela de a se verifica cererea sub aspectul conformității procedurale (calitatea titularului, termenul de introducere, conformitatea motivului concret invocat cu ipotezele legale care permit calea extraordinară), ne este greu să admitem că, investit cu o cerere întemeiată pe dispozițiile art. 386¹

¹⁰ Gr. Gr. Theodoru, I.-P. Chiș, *Tratat de Drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, 2020, ediția a 4-a, p. 927.

¹¹ V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulaj, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială. Vol. II*, Ed. Academiei, București, 1976, p. 247.

¹² Publicată în M. Of. nr. 148 din 25 februarie 2020.

¹³ „Incompatibilitatea există indiferent de natura căii de atac (ordinară sau extraordinară) în care ar participa judecătorul, dacă privește propria hotărâre” (A. Zarafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 145).

C.proc.pen., judecătorului fondului i-ar fi permis să-și verifice propria încheiere de cameră preliminară sub aspectul unor eventuale vicii sancționate cu nulitatea absolută. În esență, nu vedem raționamentul pentru care, spre exemplu, i-am permite unui judecător care a desfășurat procedura de cameră preliminară într-un dosar aflat pe rolul tribunalului să soluționeze, în cursul judecării de primă instanță, o cerere de reluare a procedurii de cameră preliminară motivată pe lipsa asistenței juridice obligatorii a inculpatului, câtă vreme ulterior, odată promovat la curtea de apel, aceluiași judecător îi interzicem să analizeze fie și numai admisibilitatea în principiu a unei contestații în anulare întemeiată pe exact aceeași nulitate absolută produsă în apel.

La cele de mai sus se adaugă și suspiciunea lipsei de imparțialitate care ar plana asupra judecătorului fondului, dacă acesta ar fi chemat să se pronunțe asupra unei proceduri pe care *el însuși a condus-o și a soluționat-o* anterior¹⁴. Atât timp cât camera preliminară s-a finalizat printr-o încheiere definitivă de începere a judecării, se presupune, inerent, că judecătorul a considerat că procedura este în afara unor potențiale vicii. Aceasta înseamnă fie că toate nulitățile absolute pe care procurorul, părțile și persoana vătămată le-au invocat față de procedura de cameră preliminară au fost respinse, fie, dacă au fost admise, actele care dau conținut procedurii au fost refăcute în temeiul art. 280 alin. (3) C.proc.pen. Or, în toate aceste situații, judecătorul de primă instanță investit cu o cerere întemeiată pe art. 386¹ C.proc.pen. s-a antepronunțat din calitatea sa anterioară de judecător de cameră preliminară.

Se poate analiza, desigur, dacă cererea de reluare a camerei preliminare s-ar putea întemeia pe nulitățile absolute deja dezbătute și respinse în camera preliminară sau ar trebui fundamentată exclusiv pe ipoteze noi, neinvocate în timpul acestei proceduri. S-a susținut atât opinia că procedura prevăzută de art. 386¹ C.proc.pen. nu este condiționată de nepronunțarea anterioară asupra chestiunilor de nulitate absolută¹⁵, cât și cea că aspectele de nulitate absolută deja ridicate și soluționate de judecătorul de cameră preliminară nu pot face obiectul cererii de reluare a camerei preliminare, urmând a fi respinse ca inadmisibile¹⁶. Ne raliem acestei ultime opinii, întrucât invocarea în cursul judecării, fără restricții, a unor nulități absolute cu privire la care judecătorul s-a pronunțat deja echivalează cu transformarea dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. într-un al treilea grad de jurisdicție pentru faza de cameră preliminară.

Însă, chiar și în condițiile restrictive ale unor "nulități absolute noi", incompatibilitatea judecătorului de primă instanță subzistă. Explicația ține de faptul că

¹⁴ Subliniem că această apreciere nu vine în contradicție cu regula compatibilității dintre funcția de cameră preliminară și funcția de judecată, consacrată de art. 3 alin. (3) C.proc.pen. Compatibilitatea celor două funcții judiciare se explică prin faptul că același judecător realizează „judecata” pe două componente *diferite* ale dosarului (legalitate, respectiv temeinicie a acuzației), astfel că pronunțarea unei soluții pe componenta „legalității” nu prefigurează nicio opinie asupra „temeiniciei”; dacă rechizitoriul este regulamentar, iar probele și actele de urmărire sunt legale, nu înseamnă că inculpatul este și vinovat, motiv pentru care exercitarea succesivă, de către același judecător, a funcției de cameră preliminară și a funcției de judecată nu intră în conflict. Obiectul cererii întemeiate pe art. 386¹ C.proc.pen. nu este însă reprezentat de cererile/exceptiile privitoare la regularitatea rechizitoriului, legalitatea probelor și a actelor de urmărire penală, ci este cel de a se verifica viciile de nulitate absolută care, eventual, au afectat procedura de camera preliminară. Dacă această verificare s-ar efectua chiar de judecătorul fondului, el ar fi pus în situația să se pronunțe asupra *propriei* proceduri judiciare de cameră preliminară.

¹⁵ Gh. Mateuț, Procedură penală. Partea specială, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 412.

¹⁶ F. Crețu, Reluarea procedurii de cameră preliminară, publicat pe www.juridice.ro la 16.07.2024.

nulitatea absolută poate fi ridicată și din oficiu. Dacă judecătorul nu a invocat din oficiu cazul de nulitate în procedura de cameră preliminară, se poate presupune că el a admis implicit inexistența în cauză a respectivei nulități, ceea ce constituie tot o antepronunțare¹⁷. Se poate imagina, fără îndoială, și cazul în care judecătorului i-au fost necunoscute anumite aspecte esențiale (de pildă, împrejurarea că inculpatul este militar activ, fără ca acesta să-și fi declinat vreodată calitatea), însă – pe lângă faptul că dovedirea unei asemenea situații este improbabilă (este greu de stabilit dacă judecătorul nu a cunoscut calitatea din considerente independente de voința sa ori ca efect al propriei sale culpe, întrucât nu a întreprins toate demersurile necesare pentru a o cunoaște) – datele problemei nici nu se schimbă, fiind cunoscute și alte ipoteze în care judecătorul este incompatibil să judece chiar dacă fundamentul căii de atac este reprezentat de "împrejurări noi" [avem în vedere cazul de revizuire prevăzut la art. 453 alin. (1) C.proc.pen.].

Prin urmare, față de toate argumentele expuse mai sus, credem că judecătorul de primă instanță investit cu o cerere întemeiată pe dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. trebuie să formuleze declarație de abținere, dacă a participat la procedura de cameră preliminară. În lipsa acestei declarații, procurorul, părțile și persoana vătămată pot formula cerere de recuzare.

Trebuie să remarcăm însă că, după acest moment, intervine o problemă pe care Legea nr. 201/2023 nu a întrevăzut-o.

Astfel, dacă mecanismul procedural pentru a evita incompatibilitatea există și poate fi activat, se ridică totuși întrebarea care va fi soarta dosarului de fond după admiterea abținerii sau a recuzării? Desigur, un alt complet va fi desemnat pentru soluționarea cauzei, dar ce trebuie înțeles aici prin termenul "cauză"? Este evident, în primul rând, că acest complet va rezolva cererea de reluare a procedurii de cameră preliminară. Însă, chestiunea nelămurită este dacă, respingând respectiva cerere¹⁸, acest complet va continua să judece și dosarul de fond.

La prima vedere, în lipsă oricărei mențiuni a art. 386¹ C.proc.pen. asupra acestui subiect, am fi tentați să dăm răspunsul pozitiv, întrucât acesta este efectul tipic al oricărei incompatibilități. Dar, aceasta ar însemna și concluzia că însăși legea de procedură penală legitimează, prin omisiunea de reglementare, o adevărată pârghie de tergiversare a procesului. Aceasta întrucât noul complet va fi nevoit, din considerentele cunoscute legate de echitatea procedurii, să reia cercetarea judecătorească și să readministreze nemijlocit cel puțin probele rezultate din declarațiile persoanelor audiate. Cu alte cuvinte, prin simpla introducere formală a unei cereri întemeiate pe art. 386¹ C.proc.pen. (și cât mai aproape de finalul cercetării judecătorești), inculpatul poate provoca, chiar dacă cererea îi va fi respinsă, o dilatare importantă a duratei procesului, întrucât ar obține aproape automat o înlocuire a completului de primă instanță.

Nu credem că aceasta a fost însă intenția legiuitorului. Mult mai probabil, redactorii Legii nr. 201/2023 nu au observat efectul derivat care se poate produce prin aplicarea

¹⁷ Pe baza aceluiași raționament s-a arătat că judecătorul de cameră preliminară care a dispus începerea judecății ca urmare a faptului că nu s-au formulat cereri/exceptii și nici nu s-au ridicat exceptii din oficiu este incompatibil să judece din nou în camera preliminară, dacă se admite contestația cu trimiterea cauzei spre rejudecare [M. Udriou, D.-S. Cherteș în M. Udriou (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2023, ediția a 4-a, p. 482].

¹⁸ În ipoteza admiterii, problema nu se pune întrucât instanța se dezînveștește, deci judecata de primă instanță nu va continua.

dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen.

Cum ar trebui rezolvată problema?

Considerăm că se impune completarea textului de lege cu dispoziții care să atribuie competența de soluționare a cererilor întemeiate pe dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., în mod direct, unui alt complet de judecată de la aceeași instanță (pe modelul procedurii de rezolvare a cererilor de recuzare). Dacă acest complet admite cererea, cauza se întoarce în faza camerei preliminare, fiind repartizată aleatoriu unui alt judecător de cameră preliminară. Dacă cererea se respinge, ar trebui reglementată soluția ca dosarul să revină pe rolul completului de judecată inițial. Credem că în acest mod se rezolvă nu doar problema incompatibilității, ci și efectele negative asupra duratei procesului generate de obligativitatea respectării principiului nemijlocirii, ca garanție a dreptului la un proces echitabil.

b) Care sunt caracteristicile hotărârii prin care instanța de apel dispune reluarea procedurii de cameră preliminară?

Dispozițiile art. 420 alin. (11) C.proc.pen. arată că „*la judecarea apelului se aplică regulile de la judecata în fond, în măsura în care în prezentul titlu nu există dispoziții contrare*”. Întrucât nicio prevedere legală nu limitează incidența dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. la judecata de primă instanță, înseamnă că și instanța de apel, identificând o nulitate absolută care a afectat procedura de cameră preliminară, poate decide să desființeze atât sentința primei instanțe cât și încheierea definitivă de începere a judecății, dispunând reluarea procedurii din camera preliminară¹⁹.

Un subiect ce naște controverse este însă prin ce tip de hotărâre va dispune instanța de apel o asemenea soluție și dacă există sau nu cale de atac împotriva acestei hotărâri.

Dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. se referă la *încheiere*. O atare reglementare constituie o derogare de la regula generală, prevăzută de art. 370 alin. (1)-(2) C.proc.pen, conform căreia dezinvestirea instanței de judecată se realizează numai prin sentințe sau decizii, indiferent dacă prin acestea se soluționează sau nu fondul cauzei.

În cazul primei instanțe, chestiunea poate fi privită doar ca o problemă de titulatură, din simplul motiv că împotriva încheierii prin care se dispune reluarea procedurii de cameră preliminară se poate introduce contestație separată, în timp ce încheierea prin care se refuză reluarea camerei preliminare urmează regula generală, putând fi atacată cu apel odată cu fondul.

Pentru judecata în apel, chestiunea devine însă mai complicată. Dacă aplicăm ca atare dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., instanța de apel trebuie să dispună reluarea procedurii de cameră preliminară printr-o încheiere de dezinvestire, iar aceasta poate fi atacată cu contestație. Această variantă, bazată pe terminologia explicit folosită de legiuitor, a fost susținută în doctrină²⁰. Într-o altă opinie, promovată de practica judiciară, s-a adoptat soluția ca admiterea apelului și desființarea încheierii de începere a judecății, cu consecința

¹⁹ În legătură cu aplicabilitatea în apel a dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. este și opinia INM exprimată în cadrul ședinței de unificare a practicii judiciare, 15-16 noiembrie 2023, București, inm-lex.ro/wp-content/uploads/2023/12/Minuta-intalnire-judecatori-penal-15-16-noiembrie-2023-Bucuresti.

²⁰ F. Crețu, Reluarea procedurii de cameră preliminară, op. cit.

reluării procedurii de cameră preliminară, să se dispună prin decizie definitivă²¹. Una dintre instanțele care au procedat astfel a argumentat prin aceea că, dacă s-ar da eficiență dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. în sensul constatării prin încheiere a nulității absolute a procedurii de cameră preliminară, apelul ar rămâne fără obiect, iar sentința penală apelată ar continua să producă efecte juridice în continuare²².

După părerea noastră, această a doua opinie este preferabilă. Într-adevăr, norma legală vorbește despre o încheiere, dar problema unei atare abordări în apel este că ar da naștere unei "conestații la apel", iar acest caz ar reprezenta, după știința noastră, singura ipoteză de triplu grad de jurisdicție din procedura penală română²³. De aici derivă câteva observații.

În primul rând, pronunțarea unei încheieri nedefinitive de către instanța de apel favorizează apariția unui sistem *neunitar* de reglementare a căilor de atac. Astfel, în timp ce încheierea primei instanțe este întotdeauna atacabilă, fie cu contestație (dacă încheierea este de reluare a camerei preliminare), fie cu apel (dacă încheierea este de respingere a cererii de reluare a camerei preliminare), încheierea instanței de apel ar fi contestabilă doar dacă se dispune reluarea camerei preliminare, în caz contrar se va supune caracterului general definitiv al hotărârilor din apel.

În al doilea rând, considerăm că se generează și un dezechilibru în cadrul "tratamentului" motivelor de apel. Astfel, dacă un caz de nulitate absolută a afectat numai judecata de primă instanță, dar nu și camera preliminară²⁴, instanța de apel pronunță o *hotărâre (decizie) definitivă* de desființare cu trimitere spre rejudecare în primul grad de jurisdicție; în schimb, dacă motivul de nulitate absolută a afectat și procedura de cameră preliminară, dispoziția instanței de apel privind reluarea camerei preliminare ar fi cuprinsă într-o *hotărâre (încheiere) nedefinitivă*, atacabilă cu contestație.

În al treilea rând, apare un vid de reglementare în cazul apelurilor judecate de completurile de 5 judecători ale Înaltei Curți de Casație și Justiție. Contestația împotriva încheierii de reluare a procedurii de cameră preliminară, pronunțată de un complet de 5 judecători, ar trebui soluționată de celălalt complet de 5 judecători, numai că în legea de organizare judiciară nu regăsim o asemenea dispoziție.

În al patrulea rând, dacă privim întregul mecanism în derularea lui practică, observăm că nu este exclus ca problema nulității absolute a camerei preliminare să fie analizată mai mult decât chestiunile de substanță ale procedurii în sine și decât fondul cauzei. Spre exemplu, într-o cauză înregistrată la judecătoria este posibil ca cererea întemeiată pe art. 386¹ C.proc.pen. să fie admisă, dar ulterior să se admită și contestația de către tribunal, iar cererea de reluare a camerei preliminare să fie respinsă. Dacă aceeași problemă ar fi

²¹ C. Ap. Bacău, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, decizia penală nr. 803/14.08.2024, cod RJ 7296ee77g (<https://www.rejust.ro/juris/7296ee77g>); C. Ap. Galați, Secția penală și pentru cauze cu minori, decizia penală nr. 944/30.09.2024, cod RJ 393d2g99g (<https://www.rejust.ro/juris/7296ee77g>).

²² C. Ap. Ploiești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, decizia penală nr. 1191/05.12.2024, cod RJ 3923g4799 (<https://www.rejust.ro/juris/3923g4799>).

²³ Pentru a evita eventuale discuții, precizăm că, deși există și alte situații în care încheierile instanței de apel pot fi contestate (spre exemplu, cele în materia măsurilor asigurătorii, potrivit art. 250¹ C.proc.pen.), ipoteza reluării procedurii de cameră preliminară prezintă o importanță deosebită, întrucât implică însăși dezinvestirea instanței de apel.

²⁴ Spre exemplu, într-o cauză aflată pe rolul unei judecătoria, inculpatul dobândește calitatea de deputat abia în cursul judecării de primă instanță, dar instanța nu își declină competența către Înalta Curte de Casație și Justiție.

reiterată în apel și admisă prin încheiere atacabilă cu contestație, această cale de atac s-ar soluționa la instanța supremă. Rezultă că nulitatea absolută a camerei preliminare ar fi analizată, practic, în patru grade de jurisdicție, de instanțe de la fiecare nivel al sistemului judiciar. Spre comparație, legalitatea actului de sesizare, a administrării probelor și a efectuării actelor de urmărire penală ar fi evaluată de doar două instanțe (judecătoria și tribunal), iar fondul de maxim trei (judecătoria, curtea de apel și, eventual, în caz de admitere a unei căi extraordinare de atac precum recursul în casație, și de instanța supremă – cu mențiunea că, în această ultimă ipoteză, analiza este una parțială și restrictivă, circumscrisă motivelor limitativ prevăzute de lege).

c) La ce se referă sintagma „procedură de cameră preliminară” pe care o folosește art. 386¹ C.proc.pen.?

Răspunsul la îndemână este că norma legală se referă la faza de cameră preliminară derulată în urma sesizării instanței prin rechizitoriu.

Însă, la începerea judecării se poate ajunge și în urma admiterii de către judecătorul de cameră preliminară a unei plângeri formulate de persoana vătămată împotriva unei soluții de clasare pe care procurorul a dispus-o după punerea în mișcare a acțiunii penale. Este soluția prevăzută de art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) C.proc.pen.

La prima vedere, s-ar putea susține că dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. nu sunt aplicabile în această situație, întrucât nu suntem în prezența unei nulități absolute care să afecteze „procedura de cameră preliminară”.

În opinia noastră, abordarea nu este atât de simplă. Într-adevăr, în cazul plângerii împotriva clasării nu există o fază de cameră preliminară în sensul clasic al procedurii prevăzute de art. 342 – 348 C.proc.pen., dar nu este mai puțin adevărat că judecătorul care admite plângerea și dispune începerea judecării o face abia după ce efectuează același tip de verificări care s-ar realiza și în ipoteza sesizării instanței cu un rechizitoriu. Dispozițiile art. 341 alin. (7) pct. 2 C.proc.pen. sunt elocvente: *„verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării urmăririi penale, exclude probele nelegal administrate ori, după caz, sancționează potrivit art. 280 – 282 actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii”*. Practic, acesta este și motivul pentru care dosarul nu mai trece prin camera preliminară: nu mai are rost, căci obiectul acestei proceduri s-a realizat oricum. Scopul fazei procesuale existente în cazul rechizitoriului a fost atins prin verificările similare din procedura plângerii.

În aceste condiții, ni se pare logic ca observarea ulterioară, în cursul judecării, a unui caz de nulitate absolută care a afectat procedura plângerii contra soluției de clasare, să poată fi valorificată printr-un mecanism de tipul celui prevăzut la art. 386¹ C.proc.pen. *Ubi eadem est ratio, eadem solutio esse debet*. Dacă limităm aplicabilitatea prevederilor art. 386¹ C.proc.pen. exclusiv la ipoteza sesizării instanței prin rechizitoriu (așa cum pare că a făcut legiuitorul), încălcăm principiul egalității de tratament juridic. Nu identificăm niciun motiv rezonabil pentru care inculpatului trimis în judecată prin rechizitoriu să i se permită, în cursul judecării, să obțină o reluare a procedurii de cameră preliminară, dar să îi negăm această posibilitate coinalpatului din aceeași cauză, care inițial obținuse o soluție de clasare, dar a ajuns în judecată ca efect al admiterii unei plângeri. Situația ar fi absurdă dacă, de pildă, atât procedura de cameră preliminară cât și plângerea contra clasării ar fi soluționate la aceeași instanță, iar ulterior s-ar constata că aceasta este necompetentă material sau personal în raport de ambele dosare: de ce numai în primul dosar să se poată

valorifica dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen.? De altfel, necesitatea ca „persoana dedusă judecătii” prin încheierea de începere a judecătii, pronunțată în soluționarea plângerii împotriva soluțiilor de netrimitere în judecată, să beneficieze de aceleași drepturi procesuale ca persoanele trimise în judecată prin rechizitoriu, a fost subliniată în mai multe rânduri și de Curtea Constituțională, spre exemplu prin Decizia nr. 243/2019²⁵.

Sunt motivele pentru care apreciem că dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. ar trebui să fie incidente în ambele ipoteze mai sus prezentate. În mod evident, constatarea nulității absolute a procedurii plângerii implică desființarea încheierii de începere a judecătii pronunțate în temeiul art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) C.proc.pen., cu consecința reluării acestei proceduri și, eventual, a pronunțării unei alte soluții, chiar diametral opuse (spre exemplu, plângerea poate fi respinsă și menținută soluția de clasare, ori poate fi admisă cu trimiterea cauzei la procuror pentru completarea urmăririi penale).

Subliniem însă și faptul că asigurarea corespondenței dintre cele două proceduri implică și o evaluare a efectelor pe care le-ar putea produce hotărârea de desființare a încheierii de începere a judecătii. Discuția prezintă importanță în cazul dosarelor de urmărire penală finalizate atât prin clasări cât și prin trimeri în judecată, dispuse prin același rechizitoriu, întrucât, în ipoteza admiterii plângerii contra clasării și dispunerii începerii judecătii, vom fi în prezența a (cel puțin) două încheieri de începere a judecătii, fiecare supusă riscului de a fi desființată în urma aplicării dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. Problemele pot să apară atât în cazul în care dosarele, odată ajunse în judecată, au fost reunite, cât și în cazul în care au continuat să fie judecate separat.

Astfel, pentru ipoteza dosarelor reunite, este posibil ca în cursul judecătii să se constate că numai una dintre proceduri a fost afectată de un caz de nulitate absolută. De pildă, numai inculpatul care a parcurs camera preliminară (ca procedură filtru după trimiterea în judecată) a fost lipsit de asistența juridică obligatorie, ceea ce conduce la desființarea doar a acestei încheieri. Singura soluție pe care o vedem pentru o astfel de situație este o disjungere a cauzei, având în vedere că față de stadiul procesual diferit al cauzelor o judecare împreună nu ar mai fi posibilă.

În ipoteza dosarelor separate, desființarea uneia dintre încheierile de începere a judecătii poate avea impact asupra judecătii din celălalt dosar. Spre exemplu, reluarea procedurii de cameră preliminară în dosarul trimis în judecată prin rechizitoriu poate conduce la excluderea unor mijloace de probă care sunt comune cu dosarul judecat ca urmare a admiterii plângerii: se poate imagina exemplul excluderii probelor obținute ca urmare a supravegherii tehnice asupra convorbilor telefonice dintre cei doi inculpați, ca efect al depășirii perioadei maxime de autorizare sau al punerii în executare a supravegherii de către organe din afara sistemului judiciar. S-ar ajunge în situația în care același mijloc de probă ar fi, concomitent, și valid (în dosarul judecat ca urmare a admiterii plângerii) și invalid (în dosarul trimis în judecată prin rechizitoriu). Credem că, într-o asemenea situație, instanța care judecă dosarul format în urma plângerii ar putea lua act de încheierea de excludere a probelor pronunțată în cealaltă procedură, mai ales în condițiile în care instanțele au conservat importante competențe în materia probelor, având posibilitatea de a aplica sancțiuni cu privire la acestea și în cursul fazei de judecată, în cazurile punctual prevăzute în

²⁵ Publicată în M. Of. nr. 429 din 30 mai 2019.

deciziile Curții Constituționale nr. 26/2019²⁶ și nr. 802/2017²⁷.

Desigur, cele două exemple de mai sus nu sunt singurele care pot să apară în cazuistică. Le-am expus însă pentru a evidenția multiplele probleme care se pot naște din aplicarea practică a instituției reluării camerei preliminare.

d) Care este sfera de cuprindere a sancțiunii nulității absolute în procedura de cameră preliminară?

În doctrină s-a pus problema dacă reluarea procedurii de cameră preliminară se va dispune numai atunci când se constată incidența unui caz de nulitate absolută care vizează însuși obiectul camerei preliminare sau se va dispune chiar și atunci când sancțiunea nulității absolute este incidentă cu privire la aspecte adiacente obiectului camerei preliminare, de pildă, atunci când vizează încheierile privind măsurile asiguratorii sau măsurile preventive pronunțate de judecătorul de cameră preliminară²⁸. În acord cu opinia exprimată, apreciem că reluarea camerei preliminare poate interveni numai atunci când sancțiunea nulității absolute vizează încălcări ale dispozițiilor legale în ședința sau ședințele în care au fost discutate aspectele ce țin de obiectul camerei preliminare, astfel cum acesta este reglementat de art. 342 C.proc.pen., urmând a fi incidentă atunci când în ședința respectivă a avut loc verificarea legalității sesizării instanței, verificarea legalității/loialității administrării probelor sau a efectuării actelor de urmărire penală.

Așadar, reluarea procedurii de cameră preliminară se va putea dispune atunci când nulitatea absolută afectează încheierea prin care au fost respinse cererile și excepțiile cu

²⁶ Publicată în M. Of. nr. 193 din 12 martie 2019. Prin această decizie, Curtea a arătat că administrarea probelor de către alte organe decât cele judiciare (Serviciul Român de Informații, în baza protocoalelor de colaborare cu Ministerul Public) încalcă competența materială a organelor de urmărire penală, ceea ce atrage aplicarea sancțiunii prevăzute de art. 281 alin. (1) lit. b¹) C.proc.pen., respectiv nulitatea absolută a actelor prin care s-au administrat acestea. Curtea a statuat prin decizia de mai sus că aceeași sancțiune se impune și în privința actelor prin care s-a administrat o probă de către organele de urmărire penală, fără a se ține cont de calitatea persoanei. Reamintind deciziile sale anterioare nr. 51/2016 și nr. 302/2017, Curtea a punctat din nou obligația instanțelor judecătorești de a respecta deciziile Curții Constituționale și de a verifica în cauzele pendente, ținând cont de art. 147 alin. (4) din Constituție referitor la aplicarea pentru viitor a deciziilor sale, în ce măsură s-a produs o încălcare a dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală și să dispună măsurile legale corespunzătoare, respectiv excluderea probelor obținute nelegal în temeiul dispozițiilor art. 102 alin. (3) C.proc.pen.

²⁷ Publicată în M. Of. nr. 116 din 6 februarie 2018. Prin această decizie a fost recunoscută instanței de judecată, chiar în contextul separării funcțiilor judiciare, posibilitatea de a verifica legalitatea/loialitatea probelor administrate în cursul urmăririi penale și care au fost obținute cu nerespectarea interdicției absolute statuate în cuprinsul art. 102 alin. (1) C.proc.pen. (potrivit cărora „probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal”) și a dispozițiilor art. 101 alin. (1)-(3) C.proc.pen. privind interzicerea explicită a administrării probelor prin practici neloiale, nerespectare care atrage nulitatea absolută a actelor procesuale și procedurale prin care probele au fost administrate și excluderea lor necondiționată. Curtea a reținut că interdicția categorică a legii în obținerea probelor prin practici/procedee neloiale/nelegale justifică competența judecătorului de fond de a examina și în cursul judecății aceste aspecte. Altfel spus, probele menținute ca legale de judecătorul de cameră preliminară pot face obiectul unor noi verificări de legalitate în cursul judecății din perspectiva constatării inadmisibilității procedurii prin care au fost obținute și a aplicării nulității absolute asupra actelor procesuale și procedurale prin care probele au fost administrate, în condițiile în care, în această ipoteză, se prezumă *iuris et de iure* că se aduce atingere legalității procesului penal, vătămarea neputând fi acoperită.

²⁸ A.V. Iugan., Procedură penală, Partea specială, Ed. C.H. Beck, 2024, p. 271.

privire la legalitatea și loialitatea urmăririi penale și s-a dispus începerea judecării, ori încheierea remediu prin care au fost admise cererile și excepțiile formulate și s-a constatat, după caz, neregularitatea rechizitoriului, nulitatea unor acte de urmărire penală ori s-a dispus excluderea unor probe și, corelativ, încheierea prin care ulterior s-a dispus începerea judecării (fie de judecătorul sesizat cu rechizitoriul, fie de completul investit cu calea de atac a contestației).

Nu sunt aplicabile dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. atunci când nulitatea absolută vizează încheierile de amânare a judecării sau încheierile prin care este verificată legalitatea și temeinicia măsurilor asiguratorii sau a măsurilor preventive, întrucât acestea nu au legătură cu obiectul camerei preliminare²⁹. De altfel, în legătură cu măsurile asiguratorii și cele preventive, chiar și din punct de vedere formal în cursul procedurii de cameră preliminară se constituie dosare separate, asociate dosarului principal (având ca obiect camera preliminară), astfel încât procedurile ce țin de verificarea măsurilor mai sus menționate sunt bine individualizate și distincte de procedura propriu-zisă de cameră preliminară, pronunțându-se și încheieri separate care cunosc căi de atac diferite față de încheierile finale de dezinvestire pronunțate cu privire la camera preliminară³⁰.

În schimb, apreciem că dacă nulitatea este localizată chiar și la un singur termen, la care însă s-au administrat probe în fața judecătorului de cameră preliminară (spre exemplu, pentru a dovedi nelegalitatea sau neloialitatea probelor administrate în cursul urmăririi penale), se va dispune reluarea procedurii de cameră preliminară dacă actele procesuale/procedurale și măsurile dispuse la acel termen au influențat soluția finală din camera preliminară. De pildă, la ședința la care s-au administrat probe în procedura de cameră preliminară inculpatul nu a fost adus, deși prezența sa era obligatorie potrivit legii, sau nu a avut avocat, deși asistența juridică era obligatorie, iar probele administrate au determinat pronunțarea unei anumite soluții în camera preliminară, neregularitatea nefiind remediată în calea de atac a contestației.

Dacă avem în vedere cazul de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. a) C.proc.pen., referitor la nerespectarea normelor privind compunerea completului de judecată, apreciem că reluarea procedurii de cameră preliminară nu s-ar putea dispune în mod automat dacă, la un singur termen, compunerea completului nu a fost cea legală. Sunt aplicabile în acest caz dispozițiile art. 280 alin. (2) C.proc.pen., care consacră principiul anulării actului subsecvent, dacă acesta este în legătură directă cu actul declarat inițial nul (*resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*). Constatarea nulității uneia dintre încheierile premergătoare încheierii de dezinvestire va produce efect iradiant și asupra acesteia din urmă numai dacă la respectivul termen au fost rezolvate aspecte ale camerei preliminare care au influențat decisiv soluția finală, spre exemplu în cazul în care, la respectivul termen, au fost administrate probe în fața unui complet nelegal compus. Este de la sine înțeles că dacă nerespectarea normelor privind compunerea completului de judecată a avut loc chiar

²⁹ În acest sens: *M. Udroi*, Sinteze de procedură penală, Partea specială, vol. I, Ed. C.H. Beck, ediția a 5-a, p. 634.

³⁰ Potrivit art. 98 alin. (2) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii – Secția pentru Judecători nr. 3243/22.12.2022, în cursul procedurii camerei preliminare sau al judecării cauzei de către instanța de judecată, se înregistrează ca dosare asociate, de la momentul formulării acestora: a) cererile privind luarea, înlocuirea, revocarea, încetarea măsurilor preventive sau modificarea conținutului acestora, precum și verificarea periodică a măsurilor preventive; b) cererile privind luarea, modificarea sau ridicarea măsurilor asiguratorii (...).

la termenul la care au avut loc dezbaterile cu privire la cererile și excepțiile formulate, sau la care au avut loc dezbateri asupra punctului de vedere exprimat de parchet conform dispozițiilor art. 345 alin. (3) C.proc.pen. (în sensul de a arăta modalitatea în care procurorul a remediat neregularitatea actului de sesizare și de a menționa dacă menține trimiterea în judecată sau solicită restituirea cauzei la parchet), întotdeauna se va impune reluarea procedurii de cameră preliminară, întrucât soluțiile de cameră preliminară au fost adoptate de un complet nelegal compus.

În același registru se înscriu și cazurile de nulitate absolută care vizează participarea procurorului, atunci când este obligatorie potrivit legii, prezența inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii, asistarea de către avocat a inculpatului, a persoanei vătămate și a celorlalte părți, atunci când este obligatorie potrivit legii, urmând ca instanța de judecată să decidă reluarea procedurii de cameră preliminară numai în situația în care încălcarea dispozițiilor legale mai sus menționate a avut loc la termenul de dezbateri sau la un termen la care s-au dispus acte procesuale sau măsuri ori au fost efectuate acte procedurale care au influențat decisiv soluția dată în camera preliminară.

În ceea ce privește cazul de nulitate absolută vizând încălcarea normelor privind competența materială și personală a instanței, atunci când procedura de cameră preliminară a fost efectuată de un judecător de la o instanță inferioară, apreciem că trebuie dispusă reluarea procedurii de cameră preliminară atât timp cât încheierea finală de cameră preliminară a fost pronunțată de un judecător de la o instanță necompetentă material și personal. Precizăm că, deși cazul de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. b) C.proc.pen. se referă la încălcarea dispozițiilor privind competența materială și competența personală a *instanțelor* judecătorești, el este pe deplin aplicabil și în ceea ce privește competența materială și personală a judecătorului de cameră preliminară, judecător care își desfășoară activitatea în cadrul instanței de judecată, *potrivit competenței acesteia*, cele două competențe neputând fi dissociate. Se impune mențiunea că în acest caz, este necesară mai întâi declinarea competenței materiale/personale de către instanța necompetentă în favoarea instanței competente, potrivit dispozițiilor art. 50 alin. (1) C.proc.pen., urmând ca această din urmă instanță, procedând la verificările impuse de art. 50 alin. (2) C.proc.pen., să stabilească în ce măsură menține actele îndeplinite și măsurile dispuse de instanța care și-a declinat competența, inclusiv a celor din camera preliminară, cu referire în special la dispoziția de începere a judecării. Prin urmare, reluarea procedurii de cameră preliminară pentru motivul că această procedură a fost efectuată de un judecător de la o instanță necompetentă material sau personal se va dispune numai de către instanța de judecată competentă, iar nu de către instanța mai întâi sesizată, necompetentă.

Admitem însă că, în situația în care necompetența instanței inferioare din care și judecătorul de cameră preliminară face parte este rezultatul schimbării încadrării juridice a faptei, dispuse în cursul cercetării judecătorești în urma probatoriului administrat, nu se impune reluarea procedurii de cameră preliminară, întrucât, în raport de fapta ce a format obiectul investiției sale, la momentul trimiterii în judecată, instanța era competentă. Asupra acestui aspect vom reveni, însă, în secțiunea următoare.

O altă ipoteză pe care o putem avea în vedere este cea în care cazul de nulitate absolută este localizat pe parcursul camerei preliminare, însă viciul nu se repetă și pe parcursul judecării. Spre exemplu, într-o cauză având ca obiect o infracțiune pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 5 ani sau mai mare, inculpatul nu a beneficiat de asistență juridică obligatorie la termenul la care au avut loc dezbaterile cu

privire la cererile și excepțiile formulate, sau la cel la care au avut loc dezbaterile asupra punctului de vedere exprimat de parchet în procedura-remediu. Pe tot parcursul judecătii de fond însă, inculpatul a avut asigurată asistența juridică.

Apreciem că dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. sunt pe deplin aplicabile într-o asemenea situație, și aceasta chiar dacă viciul care a afectat camera preliminară ar fi constatat abia în apel, ceea ce presupune și desființarea sentinței primei instanțe. Opinia noastră se întemeiază pe efectul iradiant al nulităților. Activitatea specifică judecătii este condiționată și se sprijină în același timp pe rechizitoriu și pe dispoziția de începere a judecătii din încheierea judecătorului de cameră preliminară. Or, nulitatea acestei încheieri lipsește de efecte juridice atât manifestarea de voință în sensul de a păși la judecată (dispoziția de începere a judecătii) cât și constatarea judecătorului că rechizitoriul (actul de sesizare a instanței) este regulamentar întocmit, astfel că nu sunt îndeplinite înseși condițiile procedurale pentru debutul judecătii. Pe de altă parte, nulitățile absolute intervenite în procedura de cameră preliminară nu se acoperă și nici nu s-ar putea acoperi pe parcursul judecătii, obiectul celor două faze procesuale fiind substanțial diferit. Inexistența cazului de nulitate absolută pe timpul fazei de judecată nu poate suplini viciul de aceeași natură din timpul camerei preliminare, asistența primită din partea apărătorului pe timpul administrării și evaluării probelor sub aspectul lor informativ (pentru a ne referi la cercetarea judecătorească și la dezbateri) neavând, sub nicio formă, aptitudinea de a acoperi lipsa unui sprijin specializat în etapa analizei mijloacelor de probă dintr-o perspectivă total diferită, cea a legalității lor³¹.

e) Este posibilă, în procedura incidentală a reluării camerei preliminare, valorificarea nulității absolute care vizează urmărirea penală?

O problemă care s-ar putea pune în raport de noua reglementare este aceea dacă este posibilă reluarea camerei preliminare, în conformitate cu dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., pentru constatarea unor nulități absolute din faza de urmărire penală, cu referire, în special, la nulitatea absolută determinată de necompetența materială sau personală a organului de urmărire penală.

Referitor la acest aspect, există opinia că incidența oricărui caz de nulitate absolută pentru faza de urmărire penală nu va conduce la aplicarea dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen.³², nulitatea fiind înlăturată prin acoperire, din cauza neinvocării până la finalizarea procedurii de camera preliminară³³.

S-a exprimat însă și opinia în sensul că, urmare a deciziei Curții Constituționale nr. 302/2017, încălcarea competenței materiale sau după calitatea persoanei a organului de urmărire penală ar trebui să poată fi invocată în orice stare a procesului, neputând fi limitată la perioada procedurii de cameră preliminară, chiar dacă Legea nr. 201/2023 nu face o asemenea mențiune, ceea ce înseamnă că ar putea fi constatată și de instanță, oricând în cursul judecătii, până la soluționarea definitivă a cauzei penale. Se apreciază că înscrierea acestui caz în registrul nulităților absolute cu efecte depline, inclusiv în ceea ce privește

³¹ În același sens: C. Ap. Cluj, Secția penală și de minori, decizia penală nr. 739/09.05.2024, cod RJ 398932955 (<https://www.rejust.ro/juris/398932955>).

³² În acest sens: A.V. Iugan, op.cit., p 271; C. Marin, Procedura în camera preliminară, Ed. Universul Juridic, 2024, p. 425.

³³ F. Crețu, Reluarea procedurii de cameră preliminară, op. cit.

inexistența unui termen de invocare, constituie condiția necesară care face admisibilă repunerea lui în discuție în faza procesuală a judecării³⁴.

În ceea ce ne privește, apreciem că prima opinie este cea corectă. Dispozițiile nou introduse dau posibilitatea instanței de judecată de a dispune numai reluarea procedurii camerei preliminară, nu și a urmăririi penale, iar orice adăugare la lege sau interpretare extensivă, din acest punct de vedere, este nepermisă. Dacă s-ar admite ca necompetența materială/personală a organului de urmărire penală să activeze dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., ar însemna ca instanța de judecată să trimită cauza înapoi în faza de urmărire penală, ceea ce textul legal nu permite. Subliniem că restituirea cauzei la parchet pentru motivul că rechizitoriul a fost emis de un procuror necompetent după materie sau după calitatea persoanei este o soluție aflată exclusiv în competența funcțională a judecătorului de cameră preliminară, potrivit dispozițiilor art. 346 alin. (3) C.proc.pen., iar nu a instanței de judecată.

Cu toate acestea, trebuie avut în vedere că, de regulă (nu însă și obligatoriu), necompetența materială sau personală a organului de urmărire penală va conduce și la necompetența instanței care judecă cauza în fond, deci, implicit, și la necompetența judecătorului de cameră preliminară din cadrul acestei instanțe, întrucât dispozițiile art. 56 alin. (6) C.proc.pen. prevăd că: *„Este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel”*.

În aceste situații, în care necompetența materială sau personală a organului de urmărire penală a atras după sine și necompetența judecătorului de cameră preliminară, considerăm că instanța de judecată – la rândul ei necompetentă material sau personal – constatând incidența cazului de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. b) C.proc.pen. ce afectează faza camerei preliminară, nu va putea dispune ea reluarea procedurii de cameră preliminară, ci, așa cum s-a arătat anterior, va declina competența de soluționare a cauzei în favoarea instanței competente. Doar această din urmă instanță va putea dispune desființarea încheierii de începere a judecării și reluarea procedurii de cameră preliminară, în conformitate cu dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. Instanța în favoarea căreia s-a declinat competența, deși nu a fost sesizată în mod primar, prin rechizitoriu, ci prin declinare de competență, are obligația de a verifica în ce măsură actele îndeplinite, măsurile dispuse și probele administrate la instanța inițial sesizată se mențin, verificare efectuată în condiții de contradictorialitate, în urma acesteia dispunând motivat, în acord cu dispozițiile art. 50 alin. (2) C.proc.pen.³⁵.

Subsecvent reluării procedurii de cameră preliminară, dispusă de instanța competentă sesizată prin declinare, judecătorul de cameră preliminară de la această instanță va putea face în mod direct și nemijlocit verificările prevăzute de art. 342 C.proc.pen. referitoare la legalitatea sesizării instanței și a efectuării actelor de urmărire penală, iar în acest nou ciclu procesual va putea sancționa, potrivit dispozițiilor art. 281 alin. (1) lit. b¹) C.proc.pen., necompetența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, putând dispune restituirea cauzei la parchet conform dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit.

³⁴ În acest sens: Gh. Mateuț, L. Criste, Reluarea procedurii de cameră preliminară, în Caiete de drept penal nr. 4/2023, www.sintact.ro.

³⁵ În același sens: C. Ap. Constanța, Secția penală, decizia penală nr. 847/16.10.2020 (disponibilă pe www.sintact.ro).

a) C.proc.pen.

Admitem însă că nu în toate situațiile în care procedura de cameră preliminară a fost efectuată de un judecător de la o instanță inferioară, se va dispune reluarea procedurii de cameră preliminară. Aceasta întrucât este posibil ca numai în cursul cercetării judecătorești, după administrarea de probe noi, să rezulte că fapta ce face obiectul judecății are o altă încadrare juridică, ce atrage competența materială a unei instanțe superioare (de pildă, în cursul cercetării judecătorești se schimbă încadrarea juridică a infracțiunii, din loviri și alte violențe în tentativă la omor, noua încadrare atrăgând competența tribunalului și nu a judecătoriei, unde a fost înregistrată cauza). În condițiile în care, la momentul parcurgerii procedurii de cameră preliminară, încadrarea juridică a faptei realizată prin rechizitoriu era concordantă cu obiectul judecății, respectiv cu fapta ce a făcut obiectul trimiterii în judecată, din descrierea căreia rezulta încadrarea acesteia în tiparul normei de incriminare, într-o atare situație nu s-ar putea susține că procedura de cameră preliminară a fost parcursă de un judecător de la o instanță necompetentă și credem că reluarea procedurii de cameră preliminară nu se impune. În același sens sunt și considerentele Deciziei nr. 7/2020 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, care, referindu-se la sancțiunea nulității absolute ca urmare a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, a arătat că „nici în dispozitivul hotărârii și nici în considerentele acesteia (Decizia nr. 302/2017), Curtea Constituțională nu statuează că sancțiunea trebuie să intervină retroactiv în cazul schimbării încadrării juridice dispuse în cursul judecății într-o infracțiune prevăzută în competența de efectuare a urmăririi penale a unui organ de cercetare superior. Lipsa unor considerente în acest sens se justifică prin aceea că legalitatea actelor procurorului se examinează prin raportare la momentul dispunerii și efectuării lor. Prin urmare, Înalta Curte constată că pe baza Deciziei nr. 302 din 4 mai 2017 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 566 din 17 iulie 2017, nu se poate reține că necompetența materială a procurorului care a efectuat sau supravegheat urmărirea penală poate fi determinată de o eventuală schimbare a încadrării juridice”.

Spre deosebire de ipoteza de mai sus, în cazul în care urmărirea penală a fost efectuată de un organ necompetent material sau personal și, cu toate acestea, trimiterea în judecată s-a dispus la instanța competentă³⁶, apreciem – în acord cu prima opinie citată anterior – că, în măsura în care necompetența materială sau personală a organului de urmărire penală nu a fost sancționată în procedura de cameră preliminară, ne aflăm în prezența unui caz de acoperire a nulității, prin neinvocarea acesteia până la finalizarea procedurii de camera preliminară, conform dispozițiilor art. 281 alin. (4) lit. a) C.proc.pen.

³⁶ Spre exemplu, în cazul unei infracțiuni de luare de mită pentru care competența revine Direcției Naționale Anticorupție, urmărirea penală este efectuată de un procuror de la parchetul de pe lângă tribunal, care sesizează prin rechizitoriu tribunalul. În această situație nu se încalcă normele privind competența judecătorului de cameră preliminară și a primei instanțe, întrucât cauzele în care urmărirea penală este efectuată de procurorii D.N.A. sunt în competența de judecată, în primă instanță, tot a tribunalului (evident, nu avem în vedere ipoteza unei calități speciale a inculpatului, care ar atrage competența unei instanțe superioare).

f) Este permisă aplicarea dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. și pentru ipoteza nelegalei citări a unei părți în procedura de cameră preliminară?

S-a exprimat opinia³⁷ potrivit căreia, deși legiuitorul limitează expres aplicabilitatea instituției reluării procedurii de cameră preliminară la cazurile de nulitate absolută, totuși reluarea ar fi admisibilă și în ipoteza încălcării dispozițiilor legale privind citarea la proces a părților și a persoanei vătămate, în toate situațiile. Altfel spus, reluarea procedurii de cameră preliminară ar fi posibilă nu doar în ipoteza cazului de nulitate absolută constând în încălcarea dispozițiilor legale privind prezența inculpatului, atunci când participarea acestuia este obligatorie potrivit legii, ci și în cel al nulității relative care decurge din nerespectarea dispozițiilor legale privind asigurarea prezenței la proces a celorlalte părți și a persoanei vătămate.

În susținerea acestei opinii au fost avute în vedere, pentru identitate de rațiune, considerentele deciziei Curții Constituționale nr. 590/2019³⁸ referitoare la constatarea neconstituționalității art. 469 alin. (3) C.proc.pen., în interpretarea dată prin decizia nr. 13/2017 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, în conformitate cu care reluarea cauzei din faza judecătii în primă instanță, și nu din faza camerei preliminare, în ipoteza în care inculpatul nu a fost legal citat în etapa procesuală anterior menționată sau, deși a avut cunoștință în proces, a lipsit în mod nejustificat de la judecarea cauzei, încalcă dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare al persoanei aflate în ipoteza analizată.

În principiu, nu suntem de acord cu opinia exprimată, pentru argumentele ce vor succeda. Cu toate acestea, nu excludem ca, în anumite ipoteze particulare, să se ajungă la reluarea procedurii de cameră preliminară în situația expusă.

În primul rând, apreciem că textul art. 386¹ C.proc.pen. este destul de clar, dispozițiile sale reglementând reluarea procedurii de cameră preliminară numai în cazurile de nulitate absolută care afectează această procedură.

În al doilea rând, nulitatea relativă, ca sancțiune specifică pentru nelegala citare a părților și a subiecților procesuali principali, poate fi invocată, potrivit art. 282 alin. (4) lit. a) C.proc.pen., numai până la închiderea procedurii de cameră preliminară dacă încălcarea a intervenit în această procedură. În măsura în care încălcarea dispozițiilor legale, sancționabilă potrivit legii cu nulitatea relativă, nu a fost invocată în termenul prevăzut de lege, nulitatea relativă va fi acoperită, potrivit dispozițiilor art. 282 alin. (5) lit. a) C.proc.pen.

În al treilea rând, înseși viciile survenite în procedura de citare cunosc un regim propriu de invocare, prevăzut de dispozițiile art. 263 C.proc.pen., neregularitatea cu privire la citare urmând să fie luată în considerare doar dacă partea lipsă la termenul la care s-a produs neregularitatea o invocă la termenul următor la care este prezentă sau legal citată. În raport de aceste dispoziții, rezultă că eventuala citare nelegală la unul dintre termenele intermediare acordate în procedura de cameră preliminară trebuie să fie invocată, în orice condiții, până la ultimul termen acordat, când au loc dezbaterile în această procedură, iar eventuala viciere a procedurii de citare chiar la acest ultim termen (termenul de dezbateri) va putea fi invocată pe calea contestației, cale de atac specifică acestei proceduri, prevăzută de dispozițiile art. 347 C.proc.pen. Invocarea nelegalei citări pe calea contestației rezultă și

³⁷ Gh. Mateuț, L. Criste, op. cit.

³⁸ Publicată în M. Of. nr. 1019 din 18 decembrie 2019.

din interpretarea dispozițiilor art. 425¹ alin. (7) pct. 2 lit. b) C.proc.pen., care prevăd că va fi desființată hotărârea pronunțată de primul judecător și va fi trimisă cauza spre rejudecare atunci când nu au fost respectate dispozițiile privind citarea.

Întrucât termenul pentru declararea contestației, de trei zile, prevăzut de art. 347 alin. (1) C.proc.pen., curge de la comunicarea încheierilor pronunțate în camera preliminară, și cum comunicarea actelor de procedură urmează aceleași reguli ca acelea privind citarea (în acest sens fiind dispozițiile art. 264 C.proc.pen.), rezultă că atâta vreme cât încheierea pronunțată în camera preliminară nu a fost legal comunicată (nefiind la dosarul cauzei dovezile privind modul de comunicare), părțile se vor afla în termenul de declarare a contestației până la momentul la care comunicarea către acestea va fi legal efectuată sau până la un alt moment obiectiv, când acestea află pe orice altă cale despre parcurgerea procedurii de cameră preliminară și pronunțarea încheierii în lipsa lor.

În același timp, trebuie avut în vedere că încheierea de începere a judecății nu se va putea definitiva atâta vreme cât termenul pentru declararea contestației nu a curs în mod legal, în lipsa dovezilor privind îndeplinirea procedurii de comunicare. Prin urmare, în principiu, atâta vreme cât încheierea de începere a judecății nu s-a definitivat prin necontestare sau în urma parcurgerii procedurii de contestare, nu se va putea pune problema de a se trece în faza de judecată.

În al patrulea rând, este de remarcat că atunci când legea a dorit ca motivele de nulitate relativă să poată fi valorificate de părți și subiecții procesuali în afara termenelor generale, a exprimat-o explicit în reglementare. De pildă, nelegala citare a părții cu ocazia judecării apelului constituie motiv pentru calea extraordinară de atac a contestației în anulare. Prin urmare, este de presupus că, dacă legea ar fi dorit să includă acest motiv printre cele de reluare a procedurii de cameră preliminară, l-ar fi menționat explicit în dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen.

Cu toate acestea, nu putem exclude *de plano* posibilitatea ca în mod eronat să se fi apreciat că procedura de comunicare a încheierii de cameră preliminară s-a făcut în mod legal, și în acest fel, să se pășească în faza judecării. Se pune întrebarea ce se va întâmpla atunci când, în cursul judecării, se descoperă că încheierea pronunțată în camera preliminară nu a fost legal comunicată și, prin urmare, această încheiere nu s-a definitivat conform dispozițiilor legale. Din momentul în care părțile și subiecții procesuali află despre încheierea pronunțată în cameră preliminară, aceștia vor avea la dispoziție termenul de 3 zile pentru declararea contestației (deși apreciem că în acest caz s-ar impune recomunicarea încheierii, pentru a da posibilitatea curgerii termenului de contestație de la unicul moment prevăzut de lege – acela al comunicării încheierii), iar dacă se declară contestație, se va ajunge în situația în care pe rolul instanțelor să se afle, concomitent, judecata în primă instanță și contestația împotriva încheierii pronunțate în camera preliminară.

Presupunând că instanța de judecată va amâna cauza până la soluționarea contestației (nefiind reglementată de lege posibilitatea suspendării judecării pentru o astfel de situație), dacă această cale de atac se admite înseamnă că încheierea de începere a judecării va fi desființată și se va dispune rejudecarea procedurii de cameră preliminară de către judecătorul de cameră preliminară de la instanța sesizată cu rechizitoriul. Odată desființată încheierea de începere a judecării, singura soluție care pare să rămână la îndemâna instanței de judecată este aceea a reluării procedurii de cameră preliminară sau, mai exact, de a lua act formal de desființarea încheierii de începere a judecării, întrucât reluarea camerei preliminare nu ar reprezenta în acest caz o consecință a dispoziției acestei

instanțe, ci a completului de cameră preliminară din contestație, de la instanța superioară.

În fine, admitând că situația redată mai sus se petrece în fața instanței de apel – adică abia cu ocazia judecării apelului se descoperă că procedura de camera preliminară a avut loc în lipsa unei părți nelegal citate – apreciem, în acord cu opiniile exprimate în legătură cu acest aspect³⁹, că, în mod necesar, nici procedura de citare în fața instanței de fond nu a fost legal îndeplinită, întrucât, în caz contrar, viciul de procedură existent în camera preliminară ar fi fost invocat în fața primei instanțe. În ipoteza mai sus prezentată, în care pe rolul instanțelor s-ar afla concomitent contestația împotriva încheierii de începere a judecării și apelul declarat împotriva sentinței primei instanțe, odată admisă contestația și desființată încheierea de începere a judecării, nulitatea acestei încheieri atrage în mod necesar și nulitatea sentinței pronunțate în primă instanță, ca urmare a efectului iradiant prevăzut de dispozițiile art. 280 alin. (2) C.proc.pen., instanța de apel neputând face altceva decât să constate nulitatea sentinței primei instanțe și să ia act de reluarea procedurii de cameră preliminară.

Desigur, ipotezele prezentate constituie situații de excepție, însă, în măsura în care s-ar regăsi în practica instanțelor, pare că singura soluție posibilă în aceste cazuri, conform raționamentului expus, ar fi aceea a reluării procedurii de cameră preliminară. Cu toate acestea, este dificil de anticipat dacă instanțele de judecată ar adopta soluția de mai sus, având în vedere inexistența vreunei norme legale care să reglementeze această situație incidentală.

g) Este posibilă reluarea procedurii de cameră preliminară prin disjungerea cauzei?

O altă problemă care s-ar putea pune în aplicarea noilor dispoziții legale este aceea dacă reluarea procedurii de cameră preliminară ar putea avea loc numai în cazul unora dintre inculpații trimiși în judecată prin același rechizitoriu, pe când în cazul altora s-ar putea dispune disjungerea și continuarea judecării. De pildă, motivul de nulitate absolută vizează un inculpat din mai mulți, întrucât numai unul dintre inculpați nu a avut asigurată asistența juridică, deși aceasta ar fi fost obligatorie. Este posibilă reluarea procedurii de cameră preliminară numai pentru acest inculpat și continuarea judecării pentru restul?

Apreciem că, în raport de reglementările legale în vigoare, o atare soluție nu este posibilă.

Se constată că potrivit dispozițiilor art. 46 alin. (1) C.proc.pen., pentru motive temeinice privind buna desfășurare a *judecării*, instanța poate dispune disjungerea *acesteia* (*s.n. – a judecării*) pentru unii dintre inculpați sau unele infracțiuni, iar potrivit art. 63 alin. (1) C.proc.pen., prevederile art. 46 se aplică și în cursul urmăririi penale. În cuprinsul normelor mai sus menționate sau al celor care reglementează camera preliminară nu există nicio normă de trimitere în sensul aplicării textului și în faza camerei preliminare.

În același timp, potrivit dispozițiilor art. 346 alin. (3) C.proc.pen., una dintre soluțiile pe care le poate pronunța judecătorul de cameră preliminară este aceea a restituirii *cauzei* la parchet, adică a întregii cauze, după cum și procurorul solicită restituirea *cauzei*, în condițiile art. 345 alin. (3) C.proc.pen., acesta neavând posibilitatea de a limita menținerea acuzației cu privire doar la o parte dintre inculpați. Dispozițiile legale menționate nu prevăd, așadar, posibilitatea unei restituiri parțiale a cauzei la parchet, ci a întregii cauze.

³⁹ F. Crețu, Reluarea procedurii de cameră preliminară, op. cit.

Tot astfel, potrivit dispozițiilor art. 346 alin. (4) C.proc.pen. judecătorul de cameră preliminară poate dispune începerea judecării numai cu privire la întreaga cauză, textul de lege neprevăzând posibilitatea începerii judecării în mod fragmentat, pentru unul sau pentru o parte dintre inculpați.

Pe lângă împrejurarea că legea nu prevede soluții fragmentate, există și argumente care țin de necesitatea evitării unor soluții divergente în aceeași cauză, neputându-se concluziona, de pildă, că aceleași acte de urmărire penală sunt, în același timp, și legale și nelegale, în raport cu criticile pe care le invocă inculpații în cauzele disjuncte, sau că aceleași probe sunt, deopotrivă, loial și neloial administrate, în raport cu dovezile pe care le fac inculpații în cauzele disjuncte.

De aceea, considerăm că în raport de noua reglementare a reluării procedurii camerei preliminare, aceasta din urmă nu va putea fi dispusă decât integral, o reluare parțială a cauzei nefiind nici prevăzută de lege și nici benefică bunei înfăptuiri a actului de justiție.

Precizăm că în sensul imposibilității disjungerii în procedura camerei preliminare a fost și opinia INM exprimată în cadrul unei ședințe de unificare a practicii judiciare, reținându-se că, potrivit art. 46 alin. (1) C.proc.pen., pentru motive temeinice privind buna desfășurare a judecării, instanța poate dispune disjungerea acesteia pentru unii dintre inculpați sau unele infracțiuni. Potrivit art. 63 alin. (1) C.proc.pen., prevederile art. 46 se aplică și în cursul urmăririi penale. Nu există nicio normă de trimitere sau de referire în sensul aplicării textului și în faza camerei preliminare. Mai mult decât atât, din modalitatea de reglementare a soluțiilor pe care judecătorul de cameră preliminară le poate adopta în această fază a procesului penal în cuprinsul art. 346 C.proc.pen. nu rezultă posibilitatea disjungerii cauzei⁴⁰.

De altfel, în practica instanței supreme s-a statuat că în faza camerei preliminare nu este posibilă nici reunirea cauzelor, arătându-se că, în raport cu dispozițiile art. 45 alin. (2) C.proc.pen., în baza cărora cauzele pot fi reunite dacă se află în fața primei instanțe sau în fața instanței de apel, cu dispozițiile art. 54 din același cod referitoare la competența judecătorului de cameră preliminară și cu dispozițiile art. 346 C.proc.pen. care reglementează soluțiile în procedura camerei preliminare, reunirea cauzelor nu poate fi dispusă de către judecătorul de cameră preliminară în faza procesuală a camerei preliminare, ci numai de către instanța de judecată, după parcurgerea procedurii de cameră preliminară. În consecință, în faza procesuală a camerei preliminare, judecătorul de cameră preliminară de la instanța sesizată prin rechizitoriu respinge, ca inadmisibilă, cererea de reunire a cauzelor, formulată de judecătorul de cameră preliminară de la instanța sesizată printr-un alt rechizitoriu, distinct⁴¹.

h) Este sancționabil abuzul de drept în formularea cererii de reluare a procedurii de cameră preliminară?

Chestiunea pe care o antamăm are în vedere împrejurarea că, întrucât dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. nu instituie un termen limită pentru introducerea cererii de reluare a

⁴⁰ Opinia a fost exprimată cu prilejul întâlnirii președinților secțiilor penale ai Înaltei Curți de Casație și Justiție și ai curților de apel, 16-17 mai 2019, București, minută disponibilă pe www.inm-lex.ro.

⁴¹ Î.C.C.J., Secția penală, încheierea nr. 205/14.04.2021, disponibilă pe www.iccj.ro.

procedurii de cameră preliminară, nu sunt excluse situațiile în care inculpatul, deși cunoaște încă de la început existența motivului de nulitate absolută, lasă judecata să curgă și formulează cererea, în mod deliberat, abia spre finalul cercetării judecătorești la prima instanță sau chiar, pentru prima dată, în apel. De pildă, o atare situație se poate întâlni în ipoteza în care judecătorul de cameră preliminară din etapa contestației a fost și judecător de drepturi și libertăți într-o plângere împotriva controlului judiciar, iar inculpatul, deși cunoaște acest aspect (întrucât a fost prezent la soluționarea plângerii și a și fost asistat de același avocat), nu îl invocă în faza de cameră preliminară, ci abia la terminarea unei cercetări judecătorești îndelungate la prima instanță. Un alt exemplu îl poate viza pe un inculpat care, deși este avocat suspendat, nu își declină calitatea și nici organele judiciare nu o verifică, iar în cursul judecății formulează cerere întemeiată pe art. 386¹ C.proc.pen., având în vedere că procedura de cameră preliminară a fost desfășurată de un judecător de cameră preliminară necompetent sub aspect personal.

Din punct de vedere teoretic, astfel de situații ar putea fi asimilate abuzului de drept procesual, reau-credință decurgând din atitudinea de a nu valorifica imediat dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen., partea amânând formularea cererii pe parcursul judecății cu scopul de a câștiga cât mai mult din termenul de prescripție a răspunderii penale.

Problema tehnică este însă dacă un asemenea comportament procesual ar putea fi sancționat printr-o eventuală respingere a cererii de reluare a procedurii de cameră preliminară?

În opinia noastră, raportat la reglementarea în vigoare, răspunsul este negativ. Desigur, exercitarea cu rea-credință de către părți a drepturilor procesuale și procedurale reprezintă abatere judiciară [art. 283 alin. (4) lit. n) C.proc.pen.], însă, în afara sancțiunii pecuniare ce se poate aplica persoanei vinovate, legea nu instituie vreo sancțiune care să afecteze în sine actul procesual ori măcar o modalitate procedurală de a compensa lipsa de diligență a părții⁴².

Pe de altă parte, cazurile de nulitate absolută intervenite în procedura de cameră preliminară pot fi invocate în orice stare a procesului, fără ca legea să distingă după cum partea le-a cunoscut abia la momentul invocării sau le cunoștea de dinainte, iar dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. nu consacră un termen limită până la care să poată fi formulată cererea de reluare a camerei preliminare.

Mai mult, putem observa că nici măcar în cazul altor instituții unde legiuitorul a utilizat formulări prolixes pentru reglementarea termenelor, teoria abuzului de drept nu a fost îmbrățișată. De pildă, potrivit art. 67 alin. (1) C.proc.pen. cererea de recuzare se formulează "*de îndată*" ce părțile, subiecții procesuali principali sau procurorul au aflat despre existența cazului de incompatibilitate, însă practica a demonstrat că acest moment este în multe situații dificil de probat. În plus, din reglementare nu se poate deduce în mod necesar că *dies a quo* este unul și același cu *dies ad quem*, fiind posibilă și interpretarea în sensul că un moment-limită pentru formularea cererii de recuzare nu este prevăzut de lege, aceasta cu atât mai mult cu cât legea nici măcar nu sancționează cu inadmisibilitatea o cerere de

⁴² Avem în vedere acele ipoteze în care, față de omisiunea participanților la proces de a-și îndeplini anumite obligații pozitive, legea recunoaște că anumite activități ale organelor judiciare produc efecte chiar dacă nu sunt conforme dispozițiilor legale. De pildă, potrivit art. 259 alin. (1) C.proc.pen., citarea inculpatului se face la adresa unde acesta locuiește, însă, dacă inculpatul își schimbă adresa și nu o comunică organului judiciar, citarea și comunicarea actelor de procedură făcute la vechea adresă rămân valabile, chiar dacă inculpatul nu mai locuiește acolo, conform art. 108 alin. (1) lit. b) C.proc.pen.

recuzare introdusă cu întârziere [dispozițiile art. 67 alin. (5) C.proc.pen. arată că inadmisibilitatea intervine pentru *„nerespectarea condițiilor prevăzute la alin. (2)-(4)”*, dar cerința *„de îndată”* este reglementată la alin. (1) al articolului în discuție]. Or, în condițiile în care dispozițiile art. 386¹ C.proc.pen. nu utilizează nici măcar sintagma *„de îndată”*, nu putem susține – *a fortiori* – că o cerere de reluare a camerei preliminare ar putea fi respinsă pe motiv că partea, deși cunoaștea cazul de nulitate absolută, a întârziat în mod deliberat să îl invoce, cu scopul de a tergiversa procesul.

III. CONCLUZII

Fără a avea pretenția că am epuizat toate problemele care pot apărea în practică în aplicarea dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen., apreciem că remediul procesual al reluării procedurii camerei preliminare era necesar pentru integrarea regimului de sancționare a încălcării legii în faza camerei preliminare în cadrul general de aplicare a nulităților absolute în procesul penal. În același timp, reglementarea nou introdusă a răspuns și necesității de unificare a practicii judiciare, care, așa cum am arătat în cele ce preced, era neuniformă în această problematică.

Cu toate acestea, considerăm că dispozițiilor art. 386¹ C.proc.pen. au un nivel destul de ridicat de generalitate și lasă nerezolvate o serie de probleme importante, la nivelul de bază al acestora fiind chestiunile referitoare la incompatibilitatea judecătorului fondului de a-și cenzura propria încheiere de cameră preliminară și procedura aplicabilă în acest caz, precum și cele privitoare la soluțiile ce pot fi pronunțate atunci când nulitatea absolută a procedurii camerei preliminare se constată de către instanța de apel. Asupra celorlalte aspecte, ce ar putea fi catalogate drept „reglaje fine” ale mecanismului procedural nou introdus, se va apleca cu siguranță practica judiciară, pe măsură ce vor fi deduse instanțelor de judecată cereri având ca obiect sancționarea procedurii de cameră preliminară.

La nivel de ansamblu, în pofida imperfecțiunilor reglementării, credem că posibilitatea acordată instanței de judecată de a cenzura procedura de cameră preliminară se înscrie între garanțiile necesare pentru respectarea unor principii fundamentale ale procesului penal: legalitate, echitate, drept la apărare.